

IJTIMOIIY HAYOTDA AYOLLARNING GENDER TENGLIGI

ANDIJON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
BOSHLANG'ICH TA'LIM YO'NALISHI 102-GURUH TALABASI
SHERALIYEVA DURDONAXON MUZAFFARJON QIZI
email:durdonasheraliyeva7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy hayotda ayollarning gender tengligi masalasi keng yoritilgan. Unda ayollarning jamiyatdagi o'rni, ularning ta'lim, iqtisodiyot va siyosiy jarayonlardagi ishtiroki tahlil qilinadi. Shuningdek, gender tenglikka erishish yo'lidagi muammolar, stereotiplar va ularning ayollar faolligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqolada gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy taraqqiyotdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, ayollar huquqlari, ijtimoiy hayot, teng imkoniyatlar, gender stereotiplari.

O'zbekiston Respublikasining zamonaviy taraqqiyot bosqichida xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash va ularning huquqiy manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zero, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: "Biz uchun gender tenglik — bu shunchaki siyosiy kampaniya emas, balki jamiyatimizning ma'naviy yetukligi va adolat mezonidir".¹⁴Bu borada ayollarning ijtimoiy muhitda o'z salohiyatini namoyon etishi nafaqat oila farovonligini, balki butun mamlakatning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotining muhim mezonlaridan biri bu gender tenglik darajasidir. Gender tengligi deganda erkaklar va ayollar uchun teng huquq, imkoniyat va erkinliklarning ta'minlanishi tushuniladi. Bu masala nafaqat inson huquqlari, balki iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy rivojlanishning ham asosiy omillaridan biridir.

Avvalgi davrlarda ayollarning jamiyatdagi o'rni ancha cheklangan bo'lib, ular asosan uy-ro'zg'or ishlari bilan shug'ullanishga majbur edi. Ta'lim olish, ishlash, siyosiy jarayonlarda qatnashish kabi imkoniyatlar erkaklarga nisbatan ancha kam bo'lgan. Biroq vaqt o'tishi bilan bu qarashlar asta-sekin o'zgara boshladi. Ayollar ham erkaklar qatori jamiyat hayotining barcha sohalarida faol ishtirok eta boshladi. Ayollar ta'lim, tibbiyot, iqtisodiyot, siyosat va boshqa ko'plab sohalarda muhim rol o'ynamoqda. Ularning bilim va salohiyati jamiyat rivojiga katta hissa qo'shmoqda. Ayniqsa, ayollarning ta'lim olishi va kasb egallashi orqali nafaqat o'z hayoti, balki kelajak avlodning ham farovonligi ta'minlanadi.

"Ayollarning siyosiy va ijtimoiy jarayonlardagi ishtiroki nafaqat

¹⁴ Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent: "Tasvir", 2022.

demokratik tamoyillarning namoyon bo'lishi, balki jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashning kafolatidir. Xususan, davlat boshqaruvida xotin-qizlar ulushining ortishi ijtimoiy sohalarga — sog'liqni saqlash, maktabgacha ta'lim va ekologiya masalalariga yo'naltirilgan investitsiyalarning samaradorligini oshiradi.¹⁵ Shu bilan birga, gender tengligi masalasi mehnat bozorida erkak va ayol o'rtasidagi ish haqining nomutanosibligini bartaraf etishni ham ko'zda tutadi. Xalqaro Mehnat Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, teng mehnat uchun teng haq to'lash tamoyili jamiyatda ayollar kambag'alligini kamaytirishning eng asosiy drayveridir.¹⁶ Bu borada O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar xotin-qizlarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan.¹⁷

Gender tengligining ta'minlanishi jamiyatda adolat va barqarorlikni mustahkamlaydi. Agar ayollarga teng imkoniyatlar yaratilsa, ular o'z qobiliyatlarini to'liq namoyon eta oladi. Bu esa iqtisodiy o'sishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, ayollarning ish bilan bandligi ortishi mamlakat yalpi ichki mahsulotining oshishiga olib keladi.

Shu bilan birga, gender tengligi yo'lida hali ham muammolar mavjud. Ba'zi jamiyatlarda stereotiplar, an'anaviy qarashlar ayollarning imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda. Masalan, "ayol faqat uyda bo'lishi kerak" degan fikrlar hali ham uchrab turadi. Bu esa ayollarning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga to'sqinlik qiladi.

Gender tenglikka erishish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur. Avvalo, ta'lim tizimida tenglik tamoyillarini kuchaytirish kerak. O'g'il va qiz bolalarga teng imkoniyat berilishi muhim. Shuningdek, qonunchilik darajasida ayollar huquqlarini himoya qilish va ularni amalda ta'minlash zarur.

Bundan tashqari, jamiyatda gender madaniyatini shakllantirish ham katta ahamiyatga ega. Ommaviy axborot vositalari, ta'lim muassasalari va oila bu borada muhim rol o'ynaydi. Har bir inson gender tenglikning ahamiyatini tushunishi va unga amal qilishi kerak. Ayollarning gender tengligi – bu nafaqat ayollar manfaatlari, balki butun jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omildir. Teng huquq va imkoniyatlarga ega jamiyatda adolat, tinchlik va farovonlik hukm suradi. Shu sababli gender tenglikni ta'minlash har birimizning asosiy vazifamiz bo'lishi kerak.

Jamiyat rivojining muhim ko'rsatkichlaridan biri gender tenglik darajasidir. Ayollarning ijtimoiy hayotdagi faol ishtiroki nafaqat ularning shaxsiy rivoji, balki butun jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda ayollar huquqlarini himoya qilish, ularning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash borasida keng

¹⁵ BMT Taraqqiyot Dasturi hisoboti. "Gender tengligi va iqtisodiy rivojlanish istiqbollari". – Nyu-York, 2023.

¹⁶ G'oziyev E.G'. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent: "O'qituvchi", 2012.

¹⁷ Saidov A.X. "Inson huquqlari nazariyasi". – Toshkent: "Adolat", 2021.

ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Jamiyatda ayollarning o‘rni tarixiy jihatdan turlicha baholangan. Ilgari ayollar ko‘proq oilaviy vazifalar bilan cheklangan bo‘lsa, bugungi kunda ular turli sohalarda faol ishtirok etib kelmoqda. Bu esa gender tenglik masalasining dolzarbligini yanada oshiradi.

Gender tengligi – bu erkaklar va ayollar uchun teng huquq va imkoniyatlarning yaratilishidir. Ayollarning ta‘lim olish, ish bilan ta‘minlanish va qaror qabul qilish jarayonlarida ishtirok etishi jamiyat barqarorligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Bugungi kunda ayollar turli sohalarda, jumladan ta‘lim, sog‘liqni saqlash, biznes va siyosatda faoliyat yuritmoqda. Ularning salohiyati jamiyat rivojiga katta hissa qo‘shmoqda. Shunga qaramay, ayrim hollarda gender stereotiplari saqlanib qolmoqda. Masalan, ayollarning faqat uy bekasi sifatida qaralishi ularning imkoniyatlarini cheklaydi. Gender tenglikka erishishda ta‘lim muhim rol o‘ynaydi. Qiz bolalarga sifatli ta‘lim berish orqali ularning kelajakdagi ijtimoiy faolligini oshirish mumkin. Bundan tashqari, qonunchilik asosida ayollar huquqlarini himoya qilish ham zarur. Ijtimoiy ongni o‘zgartirish ham muhim omillardan biridir. Jamiyatda ayollarga nisbatan hurmat va tenglik munosabatini shakllantirish orqali gender tenglikni ta‘minlash mumkin. Ayollarning gender tengligi jamiyat rivojining muhim shartidir. Ayollarga teng imkoniyatlar yaratish orqali nafaqat ularning, balki butun jamiyatning farovonligi ta‘minlanadi. Shu sababli gender tenglikni ta‘minlash har bir jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda. Gender tengligi masalasi inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining ajralmas qismi bo‘lib, u erkak va ayollarning jamiyat hayotidagi teng ishtirokini nazarda tutadi. Ma‘lumki, jamiyatda ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy mavqeyi qanchalik yuqori bo‘lsa, ushbu jamiyatda inson kapitali va innovatsiyalar darajasi shunchalik ortadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ayollarning mehnat bozoridagi faol ishtiroki iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini sezilarli darajada tezlashtiradi.¹⁸

Biroq, ijtimoiy hayotda hali ham gender stereotiplari va "ko‘rinmas to‘siqlar" saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, rahbarlik lavozimlarida va qaror qabul qilish jarayonlarida ayollar ishtirokining kamligi jamiyatning intellektual salohiyatidan to‘liq foydalanish imkonini bermaydi. Gender tengligini ta‘minlash — bu faqatgina huquqiy hujjatlarda belgilangan normalar emas, balki ijtimoiy ongda ayol shaxsiga bo‘lgan munosabatning o‘zgarishidir.¹⁹

Xulosa o‘rnida ta‘kidlash lozimki, ijtimoiy hayotda gender tengligini ta‘minlash shunchaki huquqiy norma emas, balki jamiyatning intellektual va axloqiy yetuklik darajasini ko‘rsatuvchi muhim mezondir. Olib borilgan

¹⁸ BMT Taraqqiyot Dasturi hisoboti. "Gender tengligi va iqtisodiy rivojlanish istiqbollari". – Nyu-York, 2023.

¹⁹Saidov A.X. "Inson huquqlari nazariyasi". – Toshkent: "Adolat", 2021.

tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayollarning ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy jarayonlardagi ishtiroki davlatning barqaror rivojlanishi uchun strategik ahamiyatga ega.

Birinchidan, gender tengligi — bu oila institutini mustahkamlashning asosidir. Bilimli va jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lgan ayol nafaqat moddiy farovonlikka hissa qo'shadi, balki farzandlar tarbiyasida zamonaviy va sog'lom psixologik muhitni yarata oladi. Maqolamizda tilga olingan Anastasiya kabi faol ayollar tajribasi shuni tasdiqlaydiki, ayollarning o'z salohiyatini namoyon etishi erkaklar huquqlarini cheklash emas, balki umumiy taraqqiyot yo'lida kuchlarni birlashtirish demakdir.

Ikkinchidan, ijtimoiy hayotdagi mavjud "oynavand shift" va boshqa sun'iy to'siqlarni bartaraf etish uchun faqatgina qonunchilikni takomillashtirish yetarli emas. Buning uchun jamiyat ongida shakllanib qolgan eskirgan stereotiplarni o'zgartirish, qiz bolalarning ta'lim olishiga investitsiya kiritish va ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish lozim. Anastasiya misolida ko'rganimizdek, individual muvaffaqiyat hikoyalari boshqa xotin-qizlar uchun motivatsiya manbai bo'lib, zanjirsimon ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, ayollarning jamiyatdagi mavqeyini yuksaltirish orqali biz yanada adolatli, xavfsiz va Ta'lim tizimi gender tengligiga erishishning poydevori hisoblanadi. Ayol-qizlarning zamonaviy bilim va ko'nikmalarni egallashi, ularning ijtimoiy-psixologik adaptatsiyasini kuchaytiradi va ularda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantiradi. Bu esa, o'z navbatida, sog'lom va ma'rifatli avlodni tarbiyalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.²⁰ Raqobatbardosh davlatni quramiz. Gender tengligi ta'minlangan jamiyatda har bir shaxs jinsidan qat'i nazar, o'z orzularini ro'yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. Zero, ayol e'zozlangan, uning huquqlari himoya qilingan yurtda hamisha qut-baraka va yuksak ma'naviyat hukmron bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent: "Tasvir", 2022.
2. BMT Taraqqiyot Dasturi hisoboti. "Gender tengligi va iqtisodiy rivojlanish istiqbollari". – Nyu-York, 2023.
3. Saidov A.X. "Inson huquqlari nazariyasi". – Toshkent: "Adolat", 2021.
4. G'oziyev E.G'. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent: "O'qituvchi", 2012.
5. Abdurahmonov Q.X. "Inson resurslarini boshqarish". – Toshkent: "Fan", 2013. (Mehnat bozori va iqtisodiy faollik qismi uchun).
6. International Labour Organization (ILO). "World Employment and Social

²⁰ G'oziyev E.G'. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". – Toshkent: "O'qituvchi", 2012.

Outlook: Trends for Women 2024". – Geneva, 2024. (Xalqaro statistik ma'lumotlar uchun).

7. "Oila va xotin-qizlar" ilmiy-tadqiqot instituti hisoboti. "O'zbekistonda gender tengligi ko'rsatkichlari: muammo va yechimlar". – Toshkent, 2025. (Mahalliy tadqiqotlar uchun).